

MONITORING ŠTAMPANIH MEDIJA FEBRUAR 2005. GODINE

Novinski saveti su najdemokratskiji od regulatornih mehanizama i predstavljaju neku vrstu nadzornika sa zadatkom da razviju dijalog izmedju medija i publike. Posao saveta je i da istrazuje žalbe i optuzbe protiv medija i objavljuju svoje zaključke. U Evropi su takva tela uobičajena. Američko društvo izdavača novina je 1997. godine pokrenulo petogodišnji program sa ciljem da se vrati kredibilitet novina i novinara koji je narušen pristiskom tržišta, talasom informativnih i zabavnih medija koji su progutali sedmu silu i izbrisali nekad jasne definicije novinarstva i profesionalnih standarda. U Americi je tako nastao projekat „Slobodna štampa – korektna štampa“. U ovom Savetu Medija centra vidim začetak sličnog pokušaja.

OPŠTA ZAPAZANJA

U Srbiji je štampa neograničeno slobodna. Stečeno je pravo da se objavi i laž i kleveta, i neproveren podatak, da se prenebregne pravilo o balansu, dve strane i dva nezavisna izvora. Na tu vrstu novinarstva pristali su i neki novinari i deo čitalačke publike.

Kršenje etičkih i profesionalnih normi je svakodnevno. Tabloidizaciji ne odoleva ni tzv. seriozna štampa. Žuta je i stvarnost i štampa, a ponekad se ne razaznaje ko je autor te osnovne boje. Diskvalifikacija ličnosti, institucija, ideja ili stavova je uobičajena pojava. Štampa se koristi za obračune političkih opcija, ali i „struja“ u okviru njih, za skrivene poruke nekih službi, za plasiranje „pouzdanih“

Ovaj projekat je podržan i finansiran od strane Organizacije Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu, Unesco (UNESCO).

informacija, tvrdnje bez dokaza, komentare bez činjenica, istraživanja bez provere, za narušavanje privatnosti i grubo kršenje etičkih normi.

Veliki prostor u štampi proteklog meseca imala je vest o dobrovoljnoj predaji generala Lazarevića, haškog optuženika. U oči pada činjenica da su svi mediji odlazak generala pred sud tretirali kao visoko moralan i patriotski čin. Intonacija je opšteprihvaćena, kao da je osnovni ton određen na nekom „zajedničkom“ kolegijumu koji se saglasio oko zvanične verzije.

FEBRUARSKE TEME

Emisija „Insajder“ i svedočenje Bebe Popovića kao i reakcije na taj TV intervju punili su novine tokom celog februara. Zavisno od uređivačke politike novine su ovog insajdera tumačile na različite načine: jedan deo štampe je išao na diskreditaciju „insajdera“, a drugi na diskreditaciju onih koje je insajder pomenuo. U zemlji u kojoj institucije ne funkcionišu, najozbiljnije teme se tretiraju kroz tabloide koji određuju i objavljuju svoje istine. Štampa ne pritiska i institucije da bi u ime javnosti obavile svoje poslove, već kreira estradnu političku scenu u kojoj svaka tema traje jedan dan. Novine koje su ozbiljno, kao izvor brojnih informacija tretirale intervju „insajdera“ pokušale su da tragom tih informacija dođu do pravih podataka. Pokazalo se da je bilo lako proveriti neke tvrdnje. (Danas, Blic i Politika istraživali su tvrdnje Bebe Popovića). Različite tretmane ove teme imali su nedeljnici NIN (rezervisan prema „insajderu“ kao ličnosti) i Vreme (rezervisani prema broju informacija i prozvanih institucija, ali otvoreni za sve teme koje je „insajder“ pomenuo).

DISKREDITACIJA

U proces diskreditacije ličnosti „insajdera“ uključio se i Amfilohije Radović, reagovanjem koje je neprimereno ni crkvenom ni javnom govoru („O koritu i lokanju“, 2. februar, reakciju objavili svi mediji).

Zbog objavljivanja intervjuja štampa je u više navrata diskreditovala i TV B92. („Soroševska TV“ – Internacional 19-20 februar). U tekstu „Kvislinzi to bolje rade“, autor citira sagovornika vojnih bezbednosnih struktura koji kaže „Bebi je od malena urođena mržnja prema vojsci, a od vrane ne može se roditi golub“.

Diskreditacije na temu „stranih plaćenika“, „antiratnih profitera“, „Soroševih plaćenika“ ponovo su u modi. Bez ikakvih dokaza, bez obaveze da se čuje i druga strana, da se informacija proveri bar kod dva nezavisna izvora, iznose se tvrdnje, uvrede i improvizovani zaključci (Internacional 9. februara, objavljuje tekst o američkoj pomoći NVO sektoru u Srbiji i kaže „nevladin sektor koji je Srbiji

Ovaj projekat je podržan i finansiran od strane Organizacije Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu, Unesco (UNESCO).

United Nations Educational,
Scientific and Cultural Organization

reprezentovan u vidu gomile isfrustriranih sredovečnih gospođa na koje je šezdeset-osma ostavila dubok trag“. Isti list pod naslovom „Srbi postanite Albanci“ donosi tekst o Nataši Kandić koji počinje: „Nemoral, beščasće i najgora moguća isfrustriranost koja čak seže u domen patološke mržnje prema narodu s kojim živi. Sve ovo se može podvesti pod jedno ime – Nataša Kandić“. Tekst obiluje sličnim kvalifikacijama i citatima, ali nigde nema izvora, niti naznake odakle su preuzeti. Tako čitalac ne može da zna ko je autor kvalifikacija: „predvodnik osвете prema Srbima“, „Sorošev jurišnik“ i drugih.

EKSKLUZIVNO, A NETAČNO DEMANTI

Trećeg februara, dnevni list Kurir na naslovnoj strani objavljuje ekskluzivnu vest da Olja Bečković i „Utisak nedelje“ prelaze na RTS. Kako ta ekskluzivnost nije tačna zatraženo je da se demanti objavi na istom mestu uz isti tretman. Razume se da to nije učinjeno. To pravilo, mada zakonom regulisano, niko ne poštuje. Laž je dobila zapažen, a istina prikriven tretman.

PRAVO NA PRIVATNOST

Jedna od krupnijih etičkih dilema vezana je za pitanje: kada javnost ima pravo da zna činjenice iz privatnog života neke ličnosti? Odgovor je jednostavan – kad su te činjenice od javnog interesa. Ova formula ne važi bez neke vrste profesionalnog konsenzusa i institucija koje prepoznaju interes javnosti i pravo na zaštitu privatnosti. Mediji često ne priznaju zone privatnosti ne samo javnim ličnostima već ni tzv. „običnim ljudima“.

PORNO SRBIJA

Po broju porno strana, što naslovnih, što srednjih u dnevnim novinama namenjenim čitavoj porodici, stekao bi se utisak da, osim politike i seks pornografije, u Srbiji nema drugih sadržaja.

Novine se takmiče u objavljivanju što lascivnijih fotografija iz privatne spavaće sobe (Suzana Mančić i Balkan) ili „razuzdanih učenica iz Zemunske pravnobirotehničke škole“. Trend preuzimanja fotografija sa porno sajtova dobija novu dimenziju: novine nam „otkrivaju“ identitet devojaka, sugerišući da su one učenice iz Srbije.

IZVORI

Ovaj projekat je podržan i finansiran od strane Organizacije Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu, Unesco (UNESCO).

United Nations Educational,
Scientific and Cultural Organization

Korišćenje „pouzdanih”, neimenovanih i izvora bliskih ovim ili onim centrima, moći sve je učestalije. Kurir 10. februara saznaje da će bivši potpredsednik Vlade Srbije Čedomir Jovanović uskoro biti pozvan u policiju da objasni činjenice u vezi sa zaplenom dva njegova pištolja. Ako i ne moramo da se čudimo što Kurir zna namere policije, moramo se čuditi što policija preko medija saopštava svoje operativne planove i akcije. Interacional pod naslovom „Uplašio se Čeda” tvrdi da nije isključeno da se Jovanović sa porodicom iseli u „neku vanevropsku zemlju, jer je svestan velikog broja protivnika koji nisu spremni na političku borbu mišljenja”. Nije samo tiraž motiv za ovakve senzacionalne tvrdnje. Jovanović i deo javnosti prepoznali su u ovakvim naslovima i tekstovima direktnu pretnju i poruku da je razoružan i nezaštićen. Za ovakve tvrdnje svaka ozbiljna novina morala bi da ima sijaset dokaza, nezavisnih izvora i kompetentnih svedoka. Objavljivanje tvrdnje koja danas donosi neku poruku i nagoveštava aferu, a sutra nestane iz javnosti jedna je od mora grešaka našeg novinarstva.

Potpuno fantastično zvuči vest koju objavljuju „Večernje novosti” u petak 18. februara. Naslov je „Ovde sam u Moskvi”. Penzionisani general R.R (inače doktor nauka i jedan od najobrazovanijih generala – piše novinar uveren da će priča tako biti uverljivija) šetajući Moskvom nabasa na haškog optuženika gen. Đorđevića. Ovaj mu na brzinu ispriča da Marko Milošević ima pasoš Dominikanske republike, da je tamo kupio stan, da ima novu ženu, i sl. i sl. Optuženi Đorđević je rekao da čeka rasplete, kako u Srbiji, tako i u Hagu, da je u Moskvu stigao praznih džepova, i sl. Ova beleška ima i pasaže sa detaljnim opisima mosta i prirode u Moskvi, a jedino nema pouzdanost posebno bitna za informacije o beguncima od pravde. Da li je novina htela da objavi da general nije ovde, ili da poruči Rusima da „znamo da je tamo”, ili porodici da je general dobro – potpuno je nejasno, ali i nevažno. Takva vrsta analize lako bi nas odvela u krilo brojnih teorija zavere koje već dugo imaju pristalice, teoretičare i tumače, pa i medije da ih plasiraju.

Pobeda američke firme na tenderu za preuzimanje kargo terminala izazvala je lavinu testkova sa fantastičnim naslovima “CIA ŽELI KONTROLU DUVANA, ENERGETIKE”. Internacional, pod naslovom “SOKANTNO”, otkriva da Holbruk i Olbrajt prave vojnu bazu, a da je kompanija Dajn Korp bliska Legiji stranaca, da ima plaćenike, i sl. Ozbiljne potvrde ovakvih tvrdnji nije bilo, ali je javnost još jednom uvučena u sluđujuću priču o zaveri protiv Srbije. Slično zvuči i izjava Dobrice Čosića da „tada nije znao da je Otpor filijala CIA, peta kolona američkog hegemonizma, i to dobro plaćena”. Ova teška optužba prošla je bez novinarskog pitanja: “kako danas sve to zna?”

IZVEŠTAVANJE O NESREĆAMA

Ovaj projekat je podržan i finansiran od strane Organizacije Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu, Unesco (UNESCO).

United Nations Educational,
Scientific and Cultural Organization

Novinar ne bi smeo da zloupotrebi osećanja ljudi, dužan je da izveštavajući o nesrećama, patnjama i bolu vodi računa o ljudskosti, o deci, maloletnicima, bolestima, porodičnim tragedijama, i optuženima. Tragediju dvoje dece u kartonskom naselju pratili su svi mediji, a samo je jedan doneo strašnu kvalifikaciju „Majka spalila decu”. Strašna je i slika čoveka sa teškim promrzlinama, kao i dece na takmičenju u klanju svinja.

DISKRIMINACIJA

Etički kodeksi zabranjuju diskriminaciju po etničkoj pripadnosti, jeziku, veri, rasi, polu, zanimanju, i godinama. „Pobesneli Albanci” (prvi je naslov) naslov je teksta iz Kurira posle Tadićeve posete Kosovu. „Slovenci cepaju Srbiju” (drugi je naslov) najavljuje tekst o „Kolonizaciji Srbije od Zagreb transa” (treći je naslov). U bisere svakako spada i tekst u Internacionalu s početka februara u kome jedan vredni građanin pronalazi plakat iz '93. godine. Reč je o pozivu za skup o malinama i jačanju „voćarske proizvodnje u centralnoj Srbiji i Sandžaku”. Vredni građanin je u tome prepoznao separatizam i za to okrivio sadašnju ministarku poljoprivrede. Drugi primer nove mode objavljivanja starih priča pod vidom da su današnje, imamo i u naslovu „Srbi su genocidan narod” Mire Markovic. U nevidljivoj napomeni na drugoj strani istih novina otkrivamo da je reč o starom testu.

Diskriminatorski tekst je „Lalovićev harem” (Internacional) u kome je novinar zabrinut što u kabinetu ovog ministra sedi 11 žena! Pa se još i pita da li je minister slabiji pol i slično. Ili tekst „Romansa u vrhu G17 – lepotica i zver” – u kome se tvrdi da je Predrag Marković uhvaćen sa mlađanom koleginicom. Pri tom se objavljuju fotografije koje više demantuju nego što dokazuju tvrdnju iz naslova. Vredi zabeležiti i način na koji je deo štampe propratio dolazak Katrin Danev na otvaranje festa. Omalovažavanje i vređanje prešli su sve granice vaspitanja i ukusa.

AFIRMACIJA

Brojni su tekstovi koji afirmišu negativne junake, optužene za najteža kriminalna dela ili zločine. Generali se tretiraju kao heroji, samo zato što su odlučili da se odazovu sudskom pozivu. Prvooptuženi Legija ima sličan tretman (piše Bagziju, javljaju nam novine tu „poverljivu” informaciju). U nedeljniku „Evropa”, Brana Crnčević piše feljton o Arkanu kao borcu, patrioti i nalazi logičnu vezu između njega i Karađorđa. Ovaj list objavljuje i intervju sa Milivojem Zarubicom koji je osuđen na tri i po godine zbog posredovanja u prostituciji, odležao godinu i sa slobode čeka odgovor na žalbu, i kaže da je nevin, da su mu sve spakovale NVO, da trgovine ljudima nema, i sl.

Ovaj projekat je podržan i finansiran od strane Organizacije Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu, Unesco (UNESCO).

United Nations Educational,
Scientific and Cultural Organization

ZAKLJUČAK

Nužno je učiniti sve da poraste kredibilitet štampe. I javnost i novinari moraju shvatiti ulogu i odgovornost slobodne i objektivne štampe. Malo je znanja u oblastima koje se pokrivaju. Tekstovi su često pojednostavljeni i sugerišu pogrešne zaključke. Temama se prilazi sa unapred utvrđenim stavom i predstavama. U tekstovima se ne uzima u obzir kontekst, barata se stereotipima i predrasudama. Pokušaj da se objavi ispravka, demanti je skoro uzaludan. Tačnost, uravnoteženost, celovitost, nepristrasnost su novinarska azbuka na koju nije loše podsetiti, pa ni na ovaj način.

Beograd, 02.03.2005. godine,

Lila Radonjić
Član Saveta za štampu Medija centra

Ovaj projekat je podržan i finansiran od strane Organizacije Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu, Unesco (UNESCO).

United Nations Educational,
Scientific and Cultural Organization